

УДК 811.124(07)

Алла Паладьєва

ФОРМИ КОНТРОЛЮ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ФАХОВИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті коротко проаналізовано найбільш ефективні форми контролю мовної компетентності студентів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації. Більш детально описано реалізацію різних форм контролю у процесі формування вмінь і навичок студентів на заняттях. Було визначено переваги та недоліки тієї чи іншої форми контролю. Рекомендовано ретельне планування ходу заняття для введення форм контролю мовної компетентності студентів.

Ключові слова: контроль, форми контролю, ефективність контролю, реалізація функцій контролю, мовна компетентність.

В статье кратко проанализированы наиболее эффективные формы контроля языковой компетентности студентов на занятиях по иностранному языку по профессиональному направлению в высших учебных заведениях IV уровня аккредитации. Более подробно описано реализацию различных форм контроля в процессе формирования умений и навыков студентов на занятиях. Были определены преимущества и недостатки той или иной формы контроля. Рекомендовано тщательное планирование хода занятия для ввода форм контроля языковой компетентности студентов.

Ключевые слова: контроль, формы контроля, эффективность контроля, реализация функций контроля, языковая компетентность.

The article briefly analyzes the most effective form of control language competence of students at the foreign language for professional purposes lessons in higher educational establishment of the fourth level of accreditation. A more detailed implementation of various forms of control in the formation of students' skills in the classroom. It was determined the advantages and disadvantages of any form of control. The careful planning of the lesson to realized any form of control input of students language proficiency was recommended. Control of students' knowledge is part of the learning process. Control – is the ratio of the results achieved with the planned learning objectives. Some teachers traditionally approaches to monitoring, using it mainly for the performance. Test your students knowledge must provide information not only on the correctness or incorrectness of the final result of the activity, but most of it: that the form of action to this phase of learning. Properly organized educational activity of students control allows the teacher to evaluate

their knowledge, skills, skills obtained in time to provide assistance and training to achieve their goals.

Key words: *control, forms of control, effectiveness of controls, implementation of forms, language competence.*

Контроль знань студентів є складовою частиною процесу навчання. Контроль – це співвідношення досягнутих результатів із запланованими цілями навчання. Деякі викладачі традиційно підходять до організації контролю, використовують його в основному заради показників досягнутого. Перевірка знань студентів повинна давати відомості не тільки про правильність чи неправильність кінцевого результату виконаної діяльності, але і про неї саму: чи відповідає форма дій даному етапу засвоєння. Правильно організований контроль навчальної діяльності студентів дозволяє викладачеві оцінювати одержувані ними знання, уміння, навички, вчасно надати необхідну допомогу і досягнути поставлених цілей навчання. Усе це в сукупності створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей студентів і активізації їхньої самостійної роботи на уроках. Проблема контролю навчальної діяльності студентів не нова, і педагогічний досвід накопичений у цій галузі багатий і різнобічний. У цій роботі систематизовані накопичені відомості по проблемі контролю знань студентів.

Як у вітчизняних, так і в зарубіжних наукових джерелах простежується підвищений інтерес до з'ясування сутності функцій контролю та шляхів її реалізації в навчальному процесі ВНЗ IV рівня акредитації. Так, серед українських дослідників, які вивчають та аналізують форми контролю, можна виділити праці авторами яких є: Н. Є. Анкудінова, М. О. Архангельський, Н. Г. Дайрі, М. Т. Калинин, Г. І. Кузьмін, Д. О. Лордкіпанідзе, Т. С. Панфілова, Є. І. Перовський, М. М. Покровська, М. В. Поха, В. О. Уметський та інші.

Проаналізувати найбільш ефективні форми контролю знань студентів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації. Детально описати різні форми контролю, які реалізуються у процесі формування вмінь і навичок студентів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням.

У ХХ столітті в нашій країні при навчанні іноземним мовам переважно використовувався усний контроль. Із введенням ЗНО ширше стали використовуватися письмові форми контролю.

Контроль повинен проходити в тому ж плані, що і навчання, тому для того щоб перевірити вміння та навички усного мовлення, слід застосовувати усні прийоми перевірки. Однак і розуміння прочитаного, хоча читання є умінням в області письмової мови, добре перевіряти усним шляхом. Це займає менше часу, ніж письмова перевірка.

У письмовій формі контролю є деякі переваги. По-перше, нею можна охопити одночасно всіх студентів; по-друге, набагато зручніше обробляти письмові роботи, ніж усні відповіді. Помилки у письмових роботах легше кваліфікувати й аналізувати, оскільки дії студента точно

зафіксовані, в той час як при усній відповіді студенти часто висловлюються, потім тут же виправляються тощо.

Однак письмовий контроль не може бути використаний для перевірки всіх умінь, незважаючи на названі вище його переваги. Неможливо перевірити в письмовій формі вміння студентів вести бесіду або висловлюватися по темі. Застосовуючи в цих випадках письмову перевірку, неможливо проконтролювати ні вимову студентів, ні темп їх мовлення.

Тому вдаватися до письмової перевірки рекомендується з метою контролю умінь і навичок письма, а також для контролю вмінь перекладати науково-популярну літературу зі словником. Для контролю правопису можна проводити короткі диктанти. Для перевірки вміння письмово викладати свої думки можна давати студентам на самостійне опрацювання невеликі твори у зв'язку з пройденої тематики. Письмовий контроль ефективніше розвиває логічне мислення, привчає до більшої точності у відповідях [5, с. 67].

Отже, розрізняють контроль індивідуальний і фронтальний.

Фронтальна форма – одна з основних організаційних форм контролю при навчанні. Вона дозволяє дотримуватися основних правил контролю – регулярність і максимальне охоплення студентів за одиницю часу. Істотна при цьому зверненість до всієї аудиторії, активна діяльність кожного студента. Це «чергова», регулярна форма контролю, яка може проводитися кілька разів протягом заняття. Перш за все, її доцільно використовувати для контролю засвоєння мовного матеріалу (тобто елементів мовлення). У цьому випадку студентам дається певна установка.

Фронтальний контроль може здійснюватися як в усній, так і в письмовій формі. Усна форма контролю переважає. Однак, маючи на увазі великі навчальні можливості листа, необхідно періодично проводити і письмовий фронтальний контроль. Фронтальні ознаки слів, граматичні слова, позбавлені конкретної семантики, слабо осідають в пам'яті, їх легко сплутати між собою при сприйнятті на слух. Саме регулярний письмовий контроль прищеплює лінгвістичну пильність і точність.

Як слід оцінювати роботу студентів при такому контролі? Звернений одночасно до всієї групи він припускає тільки коротку, часто фрагментарну відповідь кожного окремого студента, не завжди достатню для отримання оцінки у вигляді бала. Більш доречним тому є нарахування очок. Викладач повідомляє студентам, що певна сума очок, отриманих на двох-трьох заняттях при фронтальній роботі, дає право на бал.

Перевага фронтального контролю в тому, що він тримає в напрузі весь колектив, студенти знають, що в будь-яку секунду вони можуть бути опитані, їхня увага зосереджена, думки сконцентровані навколо тієї роботи, яка обговорюється. Тому фронтальне опитування є більш досконалою формою перевірки. Проте і йому притаманні недоліки, які особливо позначаються в тих випадках, коли потрібно перевірити вміння студентів монологічного та діалогічного усного мовлення. Якщо студенти навчилися

правильно і швидко, з хорошою вимовою, складати висловлювання щодо поставленої проблеми, задавати питання, відповідати на питання, віддавати розпорядження – це ще не означає, що вони можуть укласти зв'язне повідомлення по темі або вести між собою бесіду у зв'язку із заданою ситуацією. Для того, щоб перевірити ці вміння, необхідний індивідуальний контроль, при якому можна було б викликати одного студента (у разі перевірки монологічного усного мовлення) або двох студентів (у разі перевірки умінь діалогічної мови) і прослухати їх висловлювання або бесіду [3, с. 46].

Поряд із фронтальною формою контролю слід регулярно здійснювати індивідуальний контроль.

Навчання іноземної мови передбачає створення умов, що мотивують вираження своїх думок, і об'єктивізації індивідуального рівня розуміння авторської думки. І індивідуальний контроль також повинен бути спрямований на виявлення вміння вирішувати комунікативні завдання, що впливають з індивідуального осягнення дійсності.

Важливо, щоб індивідуальний контроль органічно входив у створену на занятті атмосферу спілкування, тому його слід здійснювати в прихованій для студентів формі.

При індивідуальному контролі неприпустимо, щоб кілька студентів виходили до дошки і вимовляли один і той же завчений, «безадресний» текст. Студентам має бути відомо, що «право на відповідь» має тільки той, хто скаже щось своє. Індивідуальний контроль при читанні і аудіюванні також слід включати в комунікативну діяльність, коли розуміння тексту є лише відправним моментом для вирішення завдань ширшого плану: використовувати інформацію, що міститься в тексті, в висловлюванні по темі, зробити ілюстрації до тексту, написати реферат, рецензію, тощо. Індивідуальний контроль може носити і відкритий характер, зокрема, коли слід проконтролювати якийсь етап підготовленої промови кожного студента (план або програму висловлювання). У процесі індивідуального контролю відбувається спілкування «викладач – студент» і воно має місце тільки в навчальних умовах. При цьому ролі партнерів фіксовані і нерівноправні. Викладач управляє спілкуванням і діяльністю студента. Подібне залежне становище студента і статусна нерівність не сприяють свободі спілкування, призводять до скутості, знижують мотивацію. При контролі це посилюється очікуванням оцінки і негативно позначається на його результатах. Крім того, контролюватися повинне не навчальне спілкування, а природне неофіційне, де ролі викладача взагалі не існує.

В даний час на заняттях широко використовується парна і групова форми роботи – режим, що збільшує час активної діяльності студентів; він застосовується для взаємного тренування студентів у засвоєнні мовного матеріалу; особливо ефективно його застосування для розвитку діалогічного мовлення. Окремого поняття «контроль робочої пари або групи» в методиці викладання не існує, але його можна розглядати як одну з

організаційних форм контролю. Ця форма контролю може носити як прихований, так і відкритий характер. У першому випадку студентам дається «відверто» контрольна установка, наприклад, відповісти на питання партнера або обговорити якусь тему, використовуючи певний мовний матеріал. Якщо робота проводиться на матеріалі достатнього обсягу, оцінка виставляється в балах, в інших випадках нараховуються очки, як при фронтальному опитуванні. При парній і груповій роботі вирішуються комунікативні завдання (діалогічна мова, монологічне мовлення). У цьому випадку контроль набуває прихований характер. Студенти, які отримали ролі, репетирують їх, потім виступають перед групою. Викладач прислуховується до роботи студентів (у технічно обладнаних аудиторіях поперемінно підключається до них). Він спостерігає за ходом роботи більшості пар, приєднуючись до них як співрозмовник, одна-дві пари або один із групи виступають потім перед групою. У результаті оцінки в балах виставляються майже всім студентам. Спілкування «студент – студент» відбувається набагато більш комфортно і природньо. Спілкування, яке перебуває в рівному становищі, співрозмовники відчують себе розкуто, кожен прагне реалізувати свій комунікативний намір найкращим чином. Часто виникає атмосфера змагання, бажання проявити себе з найкращого боку, що стимулює мовну активність студентів. Отже, при контролі партнером студента має бути інший студент.

Таким чином, кращим видом контролю буде комбінований контроль, при якому не більше 10 хвилин заняття буде приділятися перевірці умінь монологічного мовлення (при цьому повинні бути опитані не менше трьох студентів у разі монологічного висловлювання і не менше трьох пар студентів у разі діалогічного мовлення), саме індивідуальному контролю, а інша частина уроку буде присвячена фронтальній роботі. Причому викладач повинен так організувати роботу групи, щоб, перевіряючи вміння одного або пари студентів, залучити до активної участі на занятті всіх інших студентів.

Важливим підвидом контролю є перевірка домашніх завдань. Як правило, домашні завдання найдоцільніше давати в письмовій формі. Така точка зору на домашні завдання обумовлена низкою причин. Перш за все, виконання письмових вправ у аудиторії недоцільно через те, що на них витрачається велика кількість часу. Практика студента незмірно більша, коли він виконує усні вправи, ніж коли він виконує ті ж вправи письмово. Крім того, не можна не враховувати умов, в яких студенти виконують домашні завдання. Вдома студент не має можливості (за дуже рідкісним винятком) отримати практику в діалогічному усному мовленні, йому немає з ким розмовляти. Він не має можливості також практикуватися в непідготовленому висловлюванні по темі. У цьому випадку перешкодою є не відсутність співрозмовника, як у випадку з діалогічною промовою, а скоріше психологічний фактор: студентам важко змусити себе говорити вголос. Вони, як правило, проговорюють все про себе. При цьому їм здається, що їхня мова побудована правильно, що вона ллється вільно, що

все повідомлення підготовлено ними цілком добре. При цьому вони не враховують того, що їхня артикуляційна база настільки погано розвинена, що при проголошенні в аудиторії вголос тих же самих висловлювань, які вони вимовляли вдома про себе, результат виявляється зовсім іншим. Студенти, як правило, не вміють самостійно готувати вдома усні мовні завдання, навіть якщо вони щиро намагаються зробити це. Менш відповідальні і незібрані студенти нерідко вважають, що приготувати слід письмове завдання, невиконання якого викладач може легко помітити, а усно вони зможуть як-небудь відповісти на занятті без особливої підготовки [2, с. 61].

Описані вище причини і змушують вважати, що більш доцільно задавати додому письмові вправи після того, як аналогічну вправу було відпрацьовано в аудиторії, а також тексти для читання, знайомство зі змістом яких перевіряється усно в класі. Письмові домашні завдання можуть перевірятися викладачем разом з групою на занятті. У тому випадку, якщо студентам було задано вставити пропущені прийменники, артиклі, перекласти вислови з української мови, відповісти на питання, то такі і подібні вправи, які будуть виконані приблизно однаково всіма студентами, добре перевірити в класі фронтально і усно. Потім викладач збирає зошити додому, щоб виправити правопис.

Основним в організації контролю є забезпечення органічного входження його в усі сфери процесу навчання, тобто, надання контролю характеру стеження. Тільки в цьому випадку будуть реалізовані властиві контролю комунікативно – навчальні можливості.

Звідси випливають такі правила-вимоги, якими слід неухильно керуватися при проведенні контролю:

Контроль повинен носити регулярний характер. Контроль повинен охоплювати максимальну кількість студентів за одиницю часу. Тому в кожному окремому випадку він не повинен займати багато часу.

Обсяг контрольованого матеріалу повинен бути невеликим, але репрезентативним, щоб по мірі його засвоєння, володіння ним студентами можна було судити, здобули вони необхідні навички та вміння [1, с. 42].

Види контролю: *а) Вхідний (попередній) контроль.*

Успіх вивчення будь-якої теми (розділу або курсу) залежить від ступеня засвоєння тих понять, термінів, положень тощо, які вивчалися на попередніх етапах навчання. Якщо інформації про це у педагога немає, то він позбавлений можливості проектування та управління в навчальному процесі, вибору оптимального його варіанту. Необхідну інформацію педагог отримує, застосовуючи діагностування, більш відоме педагогам як вхідний або попередній контроль (облік) знань. Такий контроль необхідний ще й для того, щоб зафіксувати (зробити зріз) вихідний рівень навченості. Порівняння вихідного початкового рівня з кінцевим дозволяє виміряти приріст знань, ступінь сформованості умінь і навчочок, аналізувати динаміку та ефективність дидактичного процесу, а також зробити об'єктивні висновки про «внесок» педагога в навченість студентів, ефективності педагогічної

праці, оцінити майстерність педагога.

б) Поточний контроль.

Поточний контроль здійснюється на кожному уроці у відповідності з цілями і завданнями уроку. Поточний контроль покликаний забезпечувати своєчасну зворотний зв'язок, сприяти поліпшенню навчального процесу. Поточний контроль систематичний, оперативний, різноманітний за формами, видами та засобів проведення, часто буває комбінованим і багатофункціональним, перевіряє одночасно кілька видів навичок і вмінь, наприклад, різних видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови. Поточний контроль зазвичай перевіряє засвоєння студентами знань, умінь і навичок застосування нового навчального матеріалу, встановлює прогалини в їх навчанні. Допомагає викладачеві і студентам коригувати методи викладання і навчання, планувати подальший процес навчання. Поточний контроль може проводитися у формі опитування (фронтального, індивідуального, комбінованого, взаємного), спостережень, співбесіди, анкетування, тестування, контрольної роботи, оціночних суджень. Поточний контроль іноді проводиться у формі рольової гри, захисту проекту тощо. Найчастіше поточний контроль проводиться у формі тестування для контролю знань умінь і навичок читання, аудіювання, говоріння, письма, лексики та граматики, фонетики, для перевірки соціокультурних знань [4, с. 21].

Сучасному підходу до процесу навчання іноземної мови, прагненню уподібнити його процесу спілкування властивий насамперед, поточний контроль, здійснюваний на основі мимовільної форми уваги і органічно вплітається в канву спілкування. Всі можливості особистості студента – вольового, інтелектуального та емоційного характеру – спрямовані при цьому не на подолання випробування, а на здійснення позитивною, змістовною діяльністю, тобто на спілкування. Власне контролююча діяльність є при цьому побічним ефектом, вона майже непомітна студентам. Поточний контроль повинен використовуватися головним чином при навчанні мовним вмінням, хоча зрозуміло, що за його результатами можна судити і про засвоєння мовного матеріалу [6, с. 5].

в) Відкритий контроль або самоконтроль.

Відкритий вид контролю спрямований на розвиток культури праці студентів, він сприяє реалізації вимоги «вчити вчитися», все в більшій мірі ставить студентів у становище істинних суб'єктів вчення. Крім того, цей вид контролю утворює міст до самоконтролю, так як контрольні завдання, пропоновані викладачем і концентрують увагу студентів на конкретній труднощі, виховують пильність по відношенню до мовної форми. Тільки в цьому випадку можна буде успішно вирішувати комунікативні завдання. Недомовленість і невизначеність щодо контролю мовного матеріалу, особливо при існуючій сітці годин, можуть привести до негативних результатів. Такий контроль слід застосовувати також при оцінці володіння підготовленою промовою, яка є передумовою успішного розвитку непідготовлених мовних умінь.

г) Проміжний контроль.

Проміжний контроль (періодичний) проводиться по завершенню розділу теми, або наприкінці семестру відповідно до робочої програми. Його мета – встановлення рівня засвоєння знань, умінь, навичок на певному етапі навчання.

д) Відстрочений контроль проводиться після закінчення тривалого часу після проходження навчального матеріалу з метою виявлення міцності отриманих знань, умінь і навичок щодо поділу або по темі.

е) Тематичний контроль проводиться по завершенні теми, блоку в підручнику.

є) Підсумковий контроль проводиться по завершенні певного етапу навчання. Підсумковий контроль спрямований на виявлення досягнутого рівня навченості учня/студента, визначення ступеня сформованості іншомовної комунікативної компетенції [7, с. 35].

Проблеми контролю є актуальними як для педагогічної теорії, так і для педагогічної практики, так як підвищення якості викладання та навчання безпосередньо пов'язане з поліпшенням системи контролю. При розгляді питань організації контролю, ми повинні насамперед розрізнити контроль, злитий з навчанням, і контроль, відокремлений від навчання, - контроль як особливе завдання заняття. При навчанні іноземним мовам можуть використовуватися як усна, так і письмова форми контролю, проте перевага повинна віддаватися усним формам. Контроль буде здійснюватися на належному рівні тільки в тому випадку, якщо будуть виконані такі вимоги, як регулярність, всебічність, диференційованість, об'єктивність і, звичайно ж, дотримання виховного впливу контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І. Є., Шило І. М. Мотивація навчання і валідизація оцінювання рівня знань / І. Є. Булах, І. М. Шило // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 125–129.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М. : Аркти, 2003.
3. Горчев А. Ю. Объекты, уровни и приёмы контроля / А. Ю. Горчев // Иностранный язык в школе. – 1984 – № 6.
4. Елухина Н. В., Тихомирова Е. В. Контроль устного неофициального общения на иностранном языке / Н. В. Елухина, Е. В. Тихомирова // Иностранный язык в школе. – 1998. – № 2.
5. Ніколаєва С. Ю., Петрашук О. П. Тестовий контроль лексичних навичок аудіювання (англійська мова) / С. Ю. Ніколаєва, О. П. Петрашук. – К. : ЛЕНВІТ, 1997. – 91 с.
6. Осадчук А. Л. Сутність і види контролю перевірки знань учнів / А. Л. Осадчук // Історія в школі. – 2001. – № 2. – С. 2–7.
7. Подласый И. П. Педагогика : новый курс : учебник для студ. высш. учеб. заведений : В 2 кн. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001.